

Masterthesis Sociale Psychologie

Onrecht: helpen of vluchten?

Hoe motivationele oriëntatie het helpen van onschuldige slachtoffers beïnvloedt

Niki Hukker

Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht

Studentnummer: 3506339

Docent: Michèle Bal

Datum: 22-06-2012

Samenvatting

We leven het liefst in een rechtvaardige wereld, waarin iedereen krijgt wat hij verdient. Onschuldige slachtoffers vormen een bedreiging voor ons geloof in een rechtvaardige wereld. Omdat we dit ideaalbeeld graag intact houden, zullen mensen proberen de bedreiging van dit geloof te verminderen, bijvoorbeeld door een slachtoffer van onrecht te helpen en hiermee het leed te compenseren. Dit onderzoek brengt deze hulpreacties in verband met de motivationele oriëntaties die beïnvloeden of mensen een situatie proberen te benaderen (approach) of juist vermijden (avoidance). In het experiment zijn de motivationele oriëntatie (approach, avoidance, controle) en de bedreiging voor het geloof in een rechtvaardige wereld (hoog, laag) gemanipuleerd. Wanneer de bedreiging hoog was, hielpen mensen een onschuldig slachtoffer minder dan wanneer de bedreiging laag was. Alleen wanneer mensen een approach oriëntatie hadden verdween de invloed van die bedreiging op de mate van hulpgedrag en hielpen zij ook onder hoge dreiging meer. Het belang van de motivationele oriëntatie met betrekking tot hulpgedrag is daarmee aangetoond, wat belangrijke implicaties heeft voor toekomstig onderzoek rondom het geloof in een rechtvaardige wereld en voor de manier waarop wij in de maatschappij met slachtoffers omgaan.

Keywords: bijw, rechtvaardigheid, helpen, pro-sociaal, motivationele oriëntatie

Onrecht: helpen of vluchten?

Hoe motivationele oriëntatie het helpen van onschuldige slachtoffers beïnvloedt

We leven het liefst in een rechtvaardige wereld, waarin iedereen krijgt wat hij verdient (Lerner, 1980; Lerner & Simmons, 1966). Je hoeft echter de televisie maar aan te zetten, om op het tegendeel gewezen te worden. Al zappend van de hongersnood in Afrika, via de laatste natuurramp, naar de miljoenen werklozen vanwege de crisis, worden we met veel onrecht geconfronteerd. Onschuldige slachtoffers vormen een bedreiging voor ons geloof in een rechtvaardige wereld, maar toch blijven we ons vasthouden aan dit ideaalbeeld. We gaan soms zelfs zover, dat we onschuldige slachtoffers de schuld geven van wat hen is overkomen, om het idee van een rechtvaardige wereld intact te kunnen houden (Lerner, 1977, 1980; Lerner & Miller, 1978; Hafer 2000a; Hafer & Begue, 2005).

Lerner (1980) stelt dat mensen negatief reageren op onschuldige slachtoffers, wanneer zij denken dat helpen te moeilijk is. Mensen kiezen er in dat laatste geval liever voor om de slachtoffers te vermijden, bijvoorbeeld door het slachtoffer de schuld te geven van wat hem of haar is overkomen (Lerner, 1977, 1980; Lerner & Miller, 1978; Hafer 2000a; Hafer & Begue, 2005). Deze studie probeert inzicht te geven in het proces dat aan de beslissing om wel of niet te helpen ten grondslag ligt. Daarbij zullen we ons, in tegenstelling tot de meeste onderzoekers (zie Hafer & Begue, 2005), richten op de positieve in plaats van negatieve reacties richting slachtoffers. Wij veronderstellen dat die positieve reacties ontstaan wanneer mensen ervoor kiezen het slachtoffer te benaderen, in plaats van te vermijden (zie motivationele oriëntatie; Elliot & Covington, 2001). Door mensen te stimuleren onrechtvaardige situaties te benaderen, kan wellicht hun bereidheid om te helpen worden vergroot. Wij zullen daarom met dit onderzoek bekijken of motivationele oriëntaties van benaderen of vermijden, invloed hebben op de mate van hulpgedrag.

Het Geloof in een Rechtvaardige Wereld

Lerner (1977, 1980) deed uitgebreid onderzoek naar 'the Belief in a Just World (BJW), oftewel het geloof in een rechtvaardige wereld. Hij stond aan de basis van wat nu bekend staat als de Just World hypothese. Volgens deze hypothese hebben mensen een sterke behoefte te geloven dat de wereld waarin zij leven, ordelijk, voorspelbaar en rechtvaardig is. Een wereld dus, waarin mensen krijgen wat zij verdienen en verdienen wat zij krijgen (Lerner, 1977, 1980). Deze behoefte wordt al in de kindertijd ontwikkeld, wanneer mensen inzien dat ze de wereld op een voorspelbare wijze kunnen beïnvloeden en als het ware een contract sluiten met de wereld over de consequenties hun gedrag: het investeren van tijd en inspanning zal op de lange termijn worden beloond (Lerner, 1977, 1980). Het behalen van doelen, vergt veel van deze investeringen. Het is daarom belangrijk dat mensen erop kunnen vertrouwen dat de opofferingen die in het heden gemaakt worden, zich uitbetalen in de toekomst. Het geloof dat de wereld rechtvaardig en eerlijk is, geeft die zekerheid en het vertrouwen dat moeite beloond zal worden (Hafer, 2000a; Bal & Van den Bos, in druk).

Onrecht, in de vorm van een onschuldig slachtoffer, vormt een bedreiging voor het geloof in een rechtvaardige wereld (Lerner, 1977, 1980; Hafer, 2000a, 2000b; Van den Bos & Maas, 2009). Mensen zijn daarom gemotiveerd onrecht te herstellen en kunnen dat doen op twee manieren: positief, door te helpen of compenseren, of negatief, door het slachtoffer zwart te maken en de schuld te geven van de eigen situatie (Lerner, 1977, 1980; Lerner & Miller, 1978; Hafer 2000a; Hafer & Begue, 2005). In dat laatste geval overtuigen we onszelf op die manier dat er geen onrecht heeft plaatsgevonden. Want als je 's avonds door een park fietst vraag je er toch ook om beroofd te worden? Het geloof in een rechtvaardige wereld kan dus negatieve gevolgen hebben voor hoe wij de mensen om ons heen beoordelen. Hoe hoger de bedreiging voor ons BJW is, bijvoorbeeld doordat het slachtoffer geheel onschuldig of

dichterbij is, hoe negatiever er wordt gereageerd (Hafer, 2000a, 2000b; Hafer & Begue, 2005; Correia, Vala & Aguiar, 2001; Lerner, 1977, 1980; Bal & Van den Bos, 2010).

Tot nu heeft onderzoek zich voornamelijk gericht op deze negatieve reacties (zie Hafer & Begue, 2005). De positieve hulpreacties zijn daarmee naar de achtergrond verdwenen. In de begindagen van het BJW onderzoek besteedden Lerner en Simmons (1966) hier wel aandacht aan en vonden dat mensen een onschuldig slachtoffer minder zwart maken, wanneer zij de kans hebben die persoon te helpen. Belangrijk bleek dus dat mensen het gevoel hebben dat ze iets kunnen doen. Verder bleek dat mensen met een hoog BJW eerder bereidheid zijn slachtoffers te helpen dan mensen met een laag BJW, maar dat dit voor de hoge BJW'ers sterk beïnvloed wordt door de specifieke situatie. Zo helpen mensen met een hoog BJW een ziek slachtoffer meer dan mensen met een laag BJW, maar alleen wanneer het duidelijk was dat het slachtoffer niet verantwoordelijk was voor het eigen ongeluk (DePalma, Madey, Tillman & Wheeler, 1999), wanneer zij de kans zelf slachtoffer te worden van een soortgelijk ongeluk hoger inschatten (Kogut & Ritov, 2011), of wanneer zij dachten dat de problemen van de slachtoffers tijdelijk - en dus oplosbaar - in plaats van permanent waren (Miller, 1977). Voor mensen met een laag BJW leidden de specifieke kenmerken van het slachtofferverhaal in al deze gevallen niet tot een verschil in de hoeveelheid aangeboden hulp (DePalma, Madey, Tillman & Wheeler, 1999; Kogut & Ritov, 2011; Miller, 1977).

Kenmerken van het slachtoffer beïnvloeden dus de hoogte van de bedreiging van het BJW, wat weer gevolgen heeft voor hoe er op het slachtoffer wordt gereageerd. Helpen is zeker niet altijd de favoriete manier van mensen om de bedreiging op te lossen, zo vond Pancer (1988). Hij liet studenten een wandeling over de campus maken, waarbij zij langs een poster kwamen met een verzoek te doneren aan een kinderfonds. Daarbij stond er de helft van de gevallen een foto van een hulpbehoevend kind op de poster, waardoor deze een hogere BJW dreiging vormde dan de versie zonder foto. De studenten bleken onder het lopen meer

afstand te bewaren tot de poster met de foto, en diegenen met een hoog BJW bleken er later minder van te hebben onthouden. Mensen zijn dus, vooral wanneer zij sterk in een rechtvaardige wereld geloven, geneigd informatie die dit geloof bedreigt te vermijden (Pancer, 1988; Lerner, 1980, Hafer & Begue, 2005).

Approach versus Avoidance

Als slachtoffers vermeden worden, neemt de kans dat zij geholpen worden steeds verder af. Om het helpen te stimuleren, is het dus juist belangrijk dat slachtoffers benaderd worden. Mensen moeten ervoor kiezen om in plaats van slachtoffers te vermijden, actief betrokken te raken bij iets of iemand en hier een deel van hun tijd en/of geld aan op te offeren. De helpers zijn dus degenen die besluiten om het slachtoffer te benaderen, terwijl zij die ook uit de weg hadden kunnen gaan.

Of mensen beslissen iets te benaderen of vermijden, kan verschillen per persoon en per situatie, en is terug te leiden tot evolutionaire processen. In de strijd om te overleven zijn organismen zo geëvolueerd dat zij aan de ene kant proberen positieve uitkomsten (eten) te benaderen en aan de andere kant negatieve uitkomsten (gegeten worden) te vermijden (Elliot & Convington, 2001). Zelfs bij de meest simpele levensvormen zijn deze motivaties, die zorgen voor zowel bescherming als groei, terug te vinden (Elliot & Convington, 2001). Ook het menselijk gedrag kan, zo wordt gezegd, grotendeels verklaard worden door dit klassieke onderscheid dat in de psychologie wordt gemaakt (Gray, 1990). Het is waarschijnlijk het meest fundamentele onderscheid gemaakt in motivationele theorieën en deze dichotomie vormt de kern van vele modellen van zelfregulatie (voor meer informatie over deze modellen, zie, bijv., Elliot & Covington, 2001; Higgins, 1997; Carver & White, 1994).

Er hebben tot nu toe slechts weinig onderzoekers getracht de motivationele oriëntatie in verband te brengen met het rechtvaardigheidsdomein. Een uitzondering zijn Van Prooijen,

Karremans en Van Beest (2006). Zij vonden dat mensen, wanneer approach georiënteerd, meer aandacht besteden aan of zij besluitvormingsprocedures eerlijk of oneerlijk vinden, dan wanneer avoidance georiënteerd. Van Prooijen en collega's (2006) stellen dat dit komt doordat die besluitvormingsprocedures geassocieerd worden met het verkrijgen van beloningen. Het streven naar die beloningen wordt door de approach oriëntatie opgewekt en maakt daarmee mensen strijdlustiger wanneer zij met onrechtvaardige obstakels worden geconfronteerd. Als dit ook geldt voor onrecht dat anderen overkomt, zou die strijdlust zich kunnen vertalen in meer hulpgedrag.

Verder onderzochten Johnson, Chang en Rosen, (2010) welke motivationele oriëntatie dominant werd, als mensen aan rechtvaardigheid dan wel onrechtvaardigheid werden blootgesteld. Zij vonden dat mensen in de onrechtvaardigheidsconditie een sterke preventie (avoidance) focus kregen, terwijl mensen in de rechtvaardigheidsconditie een promotie (approach) focus kregen. Hiermee toonden zij aan dat er een causaal verband is tussen rechtvaardigheid en motivationele oriëntatie, waarbij de rechtvaardigheid van de situatie kan bepalen welke oriëntatie mensen ontwikkelen op een bepaald moment.

Het huidige onderzoek

Het door Van Prooijen en collega's (2006) en Johnson en collega's (2010) aangetoonde verband tussen rechtvaardigheid en motivationele oriëntatie zal in het huidige onderzoek verder worden uitgediept. Als rechtvaardigheid invloed heeft op de motivationele oriëntatie, kan die oriëntatie dan omgekeerd ook de reacties op (on)rechtvaardigheid beïnvloeden en de kans op hulpgedrag vergroten? Dit onderzoek zal aandacht besteden aan de positieve in plaats van de negatieve reacties op slachtoffers, en trachten meer inzicht te bieden in het interne proces dat zich afspeelt na een confrontatie met onrecht. Centraal staat de invloed van motivationele oriëntatie op het helpen van een onschuldig slachtoffer.

Eerder werd al gevonden dat mensen die in een approach oriëntatie zijn gebracht, onder een hoge BJW dreiging minder negatief reageren op onschuldige slachtoffers dan mensen met een avoidance oriëntatie (Bal & Van den Bos, 2012). Dat mensen met een approach oriëntatie minder negatief reageren zou een indicatie kunnen zijn van een grotere bereidheid het slachtoffer te helpen. In dit onderzoek zal deze veronderstelling getest worden door deelnemers de kans te geven een vrijwillige bijdrage te leveren aan een fictief goed doel.

Op basis van de hier besproken literatuur en onderzoeken, kan verwacht worden dat wanneer de BJW dreiging laag is, het hulpgedrag onafhankelijk zal zijn van de motivationele oriëntatie. Omdat het geen sterke bedreiging voor hun geloof in een rechtvaardige wereld vormt, zijn mensen weinig gedreven het onrecht te herstellen. Wanneer de BJW dreiging hoog is verandert dat en verwachten wij dat de motivationele oriëntatie wel zeker invloed krijgt op de mate van hulpgedrag. De behoefte het onrecht te corrigeren wordt groter en vooral voor mensen met een approach oriëntatie zal er daarom meer geholpen worden dan onder een lage dreiging. Door hun motivationele oriëntatie zullen zij problemen eerder benaderen en proberen op te lossen, en als gevolg daarvan het slachtoffer meer helpen.

Voor mensen met een avoidance oriëntatie geldt het omgekeerde. Hun strategie bestaat namelijk juist uit het zo ver mogelijk weg blijven van vervelende situaties zoals onschuldige slachtoffers. Zij zullen daarom door zich van de situatie af te keren, niet *meer* helpen dan wanneer de dreiging laag is. Mensen met een neutrale oriëntatie zullen hetzelfde patroon laten zien als mensen met een avoidance oriëntatie, omdat de blootstelling aan onrecht op zichzelf al zal leiden tot een behoefte afstand te houden van die situatie.

Methode

Participanten en design. Aan dit onderzoek hebben 59 studenten meegewerkt (15 mannen, 44 vrouwen), in leeftijd variërend van 17 tot 57 jaar ($M = 22.02$, $SD = 5.74$).

Deelnemers werden op willekeurige wijze toegewezen aan één van de zes condities van het 3 (motivationale oriëntatie: approach, avoidance of controle) x 2 (BJW dreiging: hoog of laag) tussen proefpersonen ontwerp.

Procedure. Het onderzoek vond plaats achter een computer. Om te beginnen werden de motivationele oriëntatie en BJW dreiging gemanipuleerd. Vervolgens kregen deelnemers de mogelijkheid mee te werken aan een geldinzamelingsactie, die tot doel had het hulpgedrag te meten. Tot slot werden er enkele vragen gesteld over de manipulaties. Deelname aan de geldinzamelingsactie was vrijwillig en de deelnemers kregen daarom geen beloning na afloop van het experiment. Het opgehaalde bedrag van alle deelnemers tezamen is door de Universiteit Utrecht gedoneerd aan de Ziekte van Lyme Stichting.

Motivationale oriëntatie. De motivationele oriëntatie werd gemanipuleerd door middel van een buigende of strekkende armbeweging. Volgens deze methode, als eerste gebruikt en onderzocht door Cacioppo en collega's (1993), sturen bepaalde armbewegingen feedback naar de hersenen die de approach of avoidance motivatie van mensen activeert zonder dat zij zich hier bewust van zijn. De armbeweging waarbij een voorwerp naar het lichaam toe wordt getrokken (buigen) leidt tot een approach motivatie en die waarbij een voorwerp van het lichaam wordt afgeduwd (strekken) tot een avoidance motivatie. Deze connectie is ontstaan omdat tijdens het leven de spierstimulatie 'buigen' geassocieerd wordt met het verkrijgen van gewilde stimuli, terwijl de spierstimulatie 'strekken' verbonden is met het afstand nemen van negatieve stimuli (Cacioppo, Priester & Berntson, 1993). Deze spierstimulaties kunnen worden gesimuleerd door mensen de hand onder een tafel te laten plaatsen en vervolgens omhoog tegen de tafel te duwen (buigen; approach) of hun hand boven op de tafel plaatsen en naar beneden te duwen (strekken; avoidance). Deze manipulatie, die inmiddels door meerdere onderzoekers wordt gebruikt (bijv., Cacioppo, Priester & Berntson, 1993; Van Prooijen et al., 2006), is in dit experiment gebruikt om de motivationele oriëntatie te beïnvloeden.

Deelnemers werd gevraagd de approach of avoidance houding aan te nemen. Deze werd aan de hand van een illustratie verduidelijkt, met daarbij de informatie dat deze armbeweging de concentratie kon verhogen. Deelnemers werd gevraagd deze houding aan te nemen voor zij verder gingen met lezen en pas te stoppen wanneer dit aangegeven werd. Het stop bericht kwam direct na het maken van de sommetjes. De mensen in de controlegroep kregen deze meldingen met betrekking tot de armhouding niet.

BJW dreiging. Vervolgens kregen de deelnemers een scenario te lezen over een fictieve student (Sanne), die de ziekte van Lyme had opgelopen en als gevolg daarvan moeite had met studeren en waarschijnlijk haar diploma niet ging halen. Sanne werd gepresenteerd als een leuke en goede student met een mooie toekomst voor zich, tot plotseling de ziekte alles veranderde. De bedreiging van het geloof in een rechtvaardige wereld werd gemanipuleerd middels slachtoffernabijheid. Lerner en Miller (1978) stellen dat wanneer onrechtvaardige gebeurtenissen dichterbij mensen of hun belevingswereld plaatsvinden, dit een grotere impact op hen heeft en de behoefte om de situatie te begrijpen en verklaren toeneemt. We gaan er daarom vanuit dat wanneer Sanne dichterbij de deelnemer staat, dit een hogere BJW dreiging vormt dan wanneer Sanne verder van de deelnemer af staat, wat meer hulpgedrag tot gevolg zal hebben. Bal en Van den Bos (2012) gebruikten slachtoffernabijheid, middels de stad waar het onschuldige slachtoffer woonde, eerder succesvol om de BJW dreiging te manipuleren. In navolging daarvan woonde Sanne in de hoge BJW dreigingconditie in dezelfde stad (Utrecht) als (de meeste) deelnemers, kwamen de teken die de ziekte verspreiden ook vooral in die regio voor, en deed zij een vergelijkbare studie. In de lage BJW dreigingconditie woonde het slachtoffer in een andere stad (Groningen), had zij die ziekte ook door teken die vooral in die streek leven opgelopen en volgde ze aan andere studie.

Afhankelijke variabelen. De deelnemers werd verteld dat zij geld voor Sanne in konden zamelen, waarmee persoonlijke begeleiding gefinancierd kon worden, om haar

diploma op die manier toch te halen. Dit konden zij doen door sommetjes te maken, waarbij voor elke twee goede antwoorden de universiteit 5 cent aan begeleiding voor Sanne doneerde. De afhankelijke variabele ‘hulpgedrag’ werd gemeten door het totaal ingezamelde bedrag in euro’s en de tijdsinvestering in seconden per deelnemer te bepalen. Hiermee verkregen wij informatie over de bereidheid van deelnemers om tijd op te offeren aan de inzamelingsactie, maar ook over hoe serieus zij zich hadden ingezet om geld in te zamelen.

Resultaten

Hulpgedrag door middel van geïnvesteerde tijd. In een 2 (BJW dreiging) x 3 (motivationale oriëntatie) x 2 (sekse) General Linear Model (GLM) werd een significant hoofdeffect van BJW dreiging gevonden voor de afhankelijke variabele Tijd, de tijd in seconden die per deelnemer aan de geldinzamelingsactie werd besteed, $F(1,38) = 16.67$, $p < .01$, $\eta_p^2 = .26$. Onder een lage BJW dreiging ($M = 686.21$, $SD = 629.69$) werd er meer tijd besteed aan de inzameling voor het onschuldige slachtoffer dan onder een hoge BJW dreiging ($M = 323.96$, $SD = 334.97$). Verder toonde de analyse een significant hoofdeffect aan van sekse, $F(1,38) = 5.79$, $p < .03$, $\eta_p^2 = .11$. Mannen ($M = 609.91$, $SD = 57.66$) besteedden meer tijd aan inzamelen dan vrouwen ($M = 456.98$, $SD = 507.36$). Interessanter was echter dat er een significante driewegsinteractie bestond tussen BJW dreiging, motivationele oriëntatie en sekse, $F(2,38) = 5.27$, $p < .01$, $\eta_p^2 = .18$. Er is voor gekozen vanwege een klein aantal mannelijke deelnemers, in de vervolganalyse enkel de resultaten van de vrouwen mee te nemen. Uit een 2 (BJW dreiging) x 3 (motivationale oriëntatie) GLM volgde een marginaal significant hoofdeffect van BJW dreiging, $F(1,38) = 3.69$, $p < .07$, $\eta_p^2 = .09$. Onder een lage dreiging ($M = 602.58$, $SD = 599.85$) werd er meer tijd besteedt aan de inzameling dan onder een hoge dreiging ($M = 311.41$, $SD = 350.51$). De tweewegsinteractie tussen BJW dreiging en motivationele oriëntatie op de onafhankelijke variabele Tijd was, waarschijnlijk vanwege een

power-probleem, niet significant, $F(2,38) = 1.28, p < .30, \eta_p^2 = .06$. Belangrijk is echter dat ondanks dat, de simple slopes wel het verwachte patroon laten zien, zoals in figuur 1 is weergegeven. In de avoidance conditie hielpen mensen het slachtoffer significant meer onder een lage ten opzichte van hoge dreiging, $F(1,38) = 6.37, p < .02, \eta_p^2 = .14$. In de controle conditie vonden we een niet significant effect in dezelfde richting, $F(1,38) = .78, p > .37, \eta_p^2 = .02$. Dit effect verdween in het geheel in de approach conditie, $F(1,38) = .01, p > .91, \eta_p^2 = .00$. Voor alle overige effecten werden geen significante resultaten gevonden, $p > .35$.

Hulpgedrag door middel van gespaarde bedrag. Op de afhankelijke variabele Bedrag – het geldbedrag dat per deelnemer voor het slachtoffer werd ingezameld – werden ongeveer dezelfde effecten en trends gevonden als bij de hiervoor besproken variabele Tijd. In een 2 (BJW dreiging) x 3 (motivationale oriëntatie) x 2 (sekse) General Linear Model (GLM) werd een significant hoofdeffect van BJW gevonden voor Bedrag, $F(1,38) = 10.51, p < .01, \eta_p^2 = .18$. Onder een lage BJW dreiging ($M = 2.12, SD = 1.39$) werd er meer geld ingezameld voor het onschuldige slachtoffer dan onder een hoge BJW dreiging ($M = 1.36, SD = .90$). Verder toonde de analyse een significant hoofdeffect aan van sekse, $F(1,38) = 4.27, p < .05, \eta_p^2 = .08$. Mannen ($M = 2.03, SD = 1.28$) zamelden meer geld in voor het slachtoffer dan vrouwen ($M = 1.62, SD = 1.18$). Belangrijk was dat er opnieuw een marginaal significante driewegsinteractie gevonden werd tussen BJW dreiging, motivationele oriëntatie en sekse op Bedrag, $F(2,38) = 2.58, p < .09, \eta_p^2 = .10$. Uit een 2 (BJW dreiging) x 3 (motivationale oriëntatie) GLM, waarbij opnieuw alleen de vrouwen werden meegenomen, volgde geen significante effecten. De tweewegsinteractie tussen BJW dreiging en motivationele oriëntatie op Bedrag was net als voor Tijd niet significant, $F(2,38) = 1.28, p < .30, \eta_p^2 = .06$. Figuur 2 geeft weer hoe de simple slopes ondanks dat, het verwachte patroon laten zien. In de avoidance conditie hielpen mensen het slachtoffer marginaal significant meer onder een lage ten opzichte van hoge dreiging, $F(1,38) = 3.98, p < .06, \eta_p^2 = .10$. In de controle conditie vonden we een niet

significant effect in dezelfde richting, $F(1,38) = 1.24, p > .26, \eta_p^2 = .03$. Dit effect verdween in het geheel in de approach conditie, $F(1,38) = .07, p > .78, \eta_p^2 = .00$. Voor de andere effecten werden opnieuw geen significante resultaten gevonden, $p > .77$.

Discussie

Dit onderzoek liet zien dat wanneer de bedreiging voor het geloof in een rechtvaardige wereld hoog is, mensen een onschuldig slachtoffer minder helpen dan wanneer die bedreiging laag is. Dit geldt voor zowel hulpgedrag door investering van tijd als wel geld, hoewel de resultaten in het eerste geval sterker waren. Verder liet het onderzoek zien dat er voor zowel een investering van tijd als geld, aanwijzingen bestaan dat BJW dreiging en motivationele oriëntatie met elkaar interacteren. Wanneer mensen een avoidance of neutrale oriëntatie hebben, helpen zij meer onder een lage in plaats van hoge BJW dreiging. Voor mensen met een approach oriëntatie verdwijnt dit effect. Zij helpen evenveel, onafhankelijk van de hoogte van de bedreiging van het geloof in een rechtvaardige wereld.

Opvallend is dat mensen wanneer de BJW dreiging laag is, meer tijd en geld in het helpen van een slachtoffer investeren, dan wanneer de dreiging hoog is. Dit terwijl er bij een hoge bedreiging van het geloof in een rechtvaardige wereld, meer reden is om het leed van het slachtoffer te compenseren en zo het wereldbeeld te herstellen. Het lijkt er echter op dat wanneer de dreiging te hoog wordt, dit bij mensen zo sterk binnenkomt, dat zij geen andere oplossing zien dan zich van het leed af te keren. Dat sluit aan bij de bevinding van Johnson en collega's (2010), dat blootstelling aan onrecht een avoidance oriëntatie tot gevolg kan hebben. In dit geval heeft de hoge BJW dreiging er mogelijkwijs op zichzelf al voor gezorgd, dat mensen proberen het slachtoffer te vermijden en de mogelijkheid te helpen negeren. Bij een lagere BJW dreiging zijn mensen minder van hun stuk geraakt, waardoor ze meer open konden staan om te helpen, ook al is de behoefte om het onrecht te compenseren lager.

De verrassend vermijdende reactie op de hoge BJW dreiging, kan mede veroorzaakt zijn door de BJW manipulatie die werd gebruikt. In ons onderzoek werd de slachtoffernabijheid gemanipuleerd tot een grote ofwel kleine afstand tot de deelnemer. In de hoge dreiging conditie, zal in veel gevallen het fictieve slachtoffer veel overeenkomsten hebben vertoont met de deelnemer qua studie, stad en leeftijd. De deelnemer zal zichzelf eerder in de schoenen van het slachtoffer hebben zien staan. Het is daarom niet verrassend dat het leed dat diegene is overkomen, harder aankomt en als gevolg daarvan tot andere bevindingen leidt dan onderzoeken van bijvoorbeeld DePalma en collega's (1999) en Miller (1977) naar BJW en helpen. Zij vonden dat een hoog BJW tot meer helpen kan leiden, maar gebruikten als manipulaties respectievelijk een vrouw met een ernstige onbekende bloedziekte en een alleenstaande vrouw met kinderen in geldnood. Aangezien in beide gevallen alle deelnemers studenten waren, zullen zij zich minder betrokken en daardoor minder gechoqueerd voelen, door slachtoffers die qua leeftijd en manier van leven ver van hen afstonden.

Daar komt nog bij dat veel BJW onderzoekers (zie Hafer & Begue, 2005), waaronder DePalma en collega's (1999), reacties van mensen vergelijken op slachtoffers die wel of niet zelf verantwoordelijk waren voor hun leed. Wanneer het op helpen in plaats van negatieve reacties aankomt, is het bijna vanzelfsprekend dat mensen iemand die zijn eigen problemen heeft veroorzaakt minder helpen dan een onschuldig slachtoffer. In dat geval verschilt het slachtofferverhaal namelijk op een essentieel punt, de schuldtoekenning. Met een manipulatie middels slachtoffernabijheid is dat niet het geval, waardoor reacties op slachtoffers vooral gebaseerd zullen zijn op de subjectievere BJW dreiging, in plaats van de meer objectieve schuldvraag.

Behalve dit effect van BJW zelf, werden er ook aanwijzingen gevonden voor een interactie met motivationele oriëntatie, waarbij die laatste - afhankelijk van of de BJW

dreiging hoog of laag is - het hulpgedrag lijkt te kunnen beïnvloeden. Voor mensen in de approach conditie verdween het verschil qua helpen tussen de hoge en lage BJW dreiging. Onder een hoge dreiging stijgt daarbij het hulpgedrag ten opzichte van de avoidance en controle conditie, terwijl het bij een lage dreiging iets daalt. Mogelijk zorgt de approach oriëntatie dat de hoogte van de dreiging niet meer ter zake doet. Wanneer de dreiging hoog is en mensen zich normaal gesproken misschien liever af zouden keren van het slachtoffer, gaan ze in dit geval toch vaker over tot helpen dan wanneer ze niet approach georiënteerd zijn. Blijkbaar zorgt de approach oriëntatie ervoor dat mensen meer open staan voor situaties die hen een onprettig gevoel zouden kunnen geven en kiezen ze eerder voor benaderen dan weglopen.

Naast de invloed van motivationele oriëntatie en BJW dreiging is er in dit onderzoek ook gekeken naar mogelijke sekseverschillen. Uit de analyses bleek dat mannen een slachtoffer meer helpen dan vrouwen. Dit is een interessante vinding, omdat het niet strookt met de altruïsme literatuur, welke stelt dat vrouwen over het algemeen hulpvaardiger zijn (Batson & Coke, 1981). Er namen echter slechts weinig mannen deel aan het onderzoek, tussen de één en vier per conditie, waardoor individuele verschillen teveel invloed hebben gehad en het te vroeg is uitspraken te doen over sekseverschillen. Toekomstig onderzoek zou meer inzicht kunnen bieden in de rol van sekse met betrekking tot helpen.

De afhankelijke variabele 'hulpgedrag', die bij dit experiment gebruikt werd, is gekozen omdat deze het gedrag zelf en niet slechts de intenties tot dat gedrag meet. De intenties van mensen voorspellen vaak hoe zij zich zullen gaan gedragen en is in de meeste gevallen gemakkelijker te meten (Conner & Armitage, 1998; Godin & Kok, 1996). Echter, intentie is geen perfecte voorspeller van gedrag. Als het puntje bij paaltje komt reageren mensen soms toch anders dan zij hadden gepland (Conner & Armitage, 1998; Godin & Kok,

1996). Door mensen daadwerkelijk de mogelijkheid te bieden te helpen, en daarmee direct het gedrag te meten, hebben wij dit probleem kunnen omzeilen.

Implicaties

Deze studie heeft een begin gemaakt met het verkennen van de positieve hulpreacties richting slachtoffers. In tegenstelling tot het meeste onderzoek, is de aandacht uitgegaan naar het proces dat bepaalt of mensen wel of niet helpen, in plaats van enkel de uitkomsten daarvan. Dit onderzoek geeft aan dat motivationele oriëntatie hier een rol bij kan spelen en er op dit gebied qua onderzoek nog veel te ontdekken is. Vanwege de lage power van dit experiment, zal vervolgonderzoek moeten uitwijzen hoe motivationele oriëntatie, het geloof in een rechtvaardige wereld en hulpgedrag zich precies tegenover elkaar verhouden.

Hoogstwaarschijnlijk kunnen door de bestaande studie bij te draaien sterkere effecten worden gevonden. Wanneer we de data verdubbelen en vervolgens dezelfde analyse uitvoeren, blijkt de tweewegsinteractie namelijk wel significant. Additionele data kan ons ook meer inzicht geven in het opvallende resultaat dat mensen met een avoidance oriëntatie in de lage BJW dreiging conditie, vergeleken met alle andere condities het meeste hielpen.

Als resultaten van dit onderzoek daadwerkelijk gerepliceerd worden, zal de volgende stap zijn deze bevindingen te integreren met de bestaande BJW literatuur. Volgens de Just World hypothese zullen mensen een bedreiging van het geloof in een rechtvaardige wereld proberen op te lossen door te helpen, of als dat te moeilijk is door het slachtoffer juist de schuld te geven van zijn eigen ongeluk. Op beide manieren wordt het onrecht namelijk herstelt. Een hogere dreiging leidde in dit onderzoek echter niet tot meer, maar juist minder helpen, terwijl de mogelijkheid tot helpen wel geboden werd. Aangezien deze bevinding niet direct door de BJW literatuur is te verklaren, moeten we open staan voor de mogelijkheid dat er, op het gebied van positieve reacties richting slachtoffer, behalve BJW meerdere factoren

meespelen die deze reacties beïnvloeden. Om hierover meer duidelijkheid te krijgen, is het van belang deze factoren te identificeren en uit te zoeken hoe zij het hulpgedrag beïnvloeden. Op die manier kan het verklarende en voorspellende vermogen van de Just World Hypothese nog verder worden uitgebreid.

Behalve dat er voor de wetenschap nog veel te leren is over de invloed van het geloof in een rechtvaardige wereld en motivationele oriëntatie op hulpgedrag, kunnen bevindingen op dit gebied ook belangrijke implicaties hebben in de maatschappij. Wanneer een hoge BJW dreiging daadwerkelijk zorgt voor vermindering in plaats van benadering van het slachtoffer, doen campagne ontwikkelaars bijvoorbeeld, er goed aan daar rekening mee te houden. Zij zullen er vaak voor kiezen een campagne met een representatief slachtoffer te presenteren, omdat ze hopen dat potentiële donoren zich daar mee kunnen identificeren en daarom meer geld geven (Joffe, 2008). Resultaten van dit onderzoek wijzen er echter op dat dit voor mensen juist zo dichtbij komt dat ze geen andere mogelijkheid zien dan het slachtoffer te vermijden, en dus juist niet te helpen. Meer kennis over hoe een approach oriëntatie dit probleem kan overwinnen, zou ertoe kunnen leiden dat mensen *zo* beïnvloed kunnen worden, dat ze hulpvaardiger gaan reageren op slachtoffers.

Conclusie

Doel van dit onderzoek was inzicht te geven in het proces dat ten grondslag ligt aan de beslissing een slachtoffer, die een bedreiging vormt voor het geloof in een rechtvaardige wereld vormt, wel of niet te helpen. Daarbij werden deze positieve hulpreacties in verband gebracht met de motivationele oriëntatie van benaderen (approach) of vermijden (avoidance). Concluderend blijkt dat mensen onder een hoge BJW dreiging minder helpen dan onder een lage BJW dreiging, behalve wanneer zij approach georiënteerd zijn, want dan helpen zij onafhankelijk van de dreiging evenveel. Er is dus een belangrijke rol weggelegd voor de

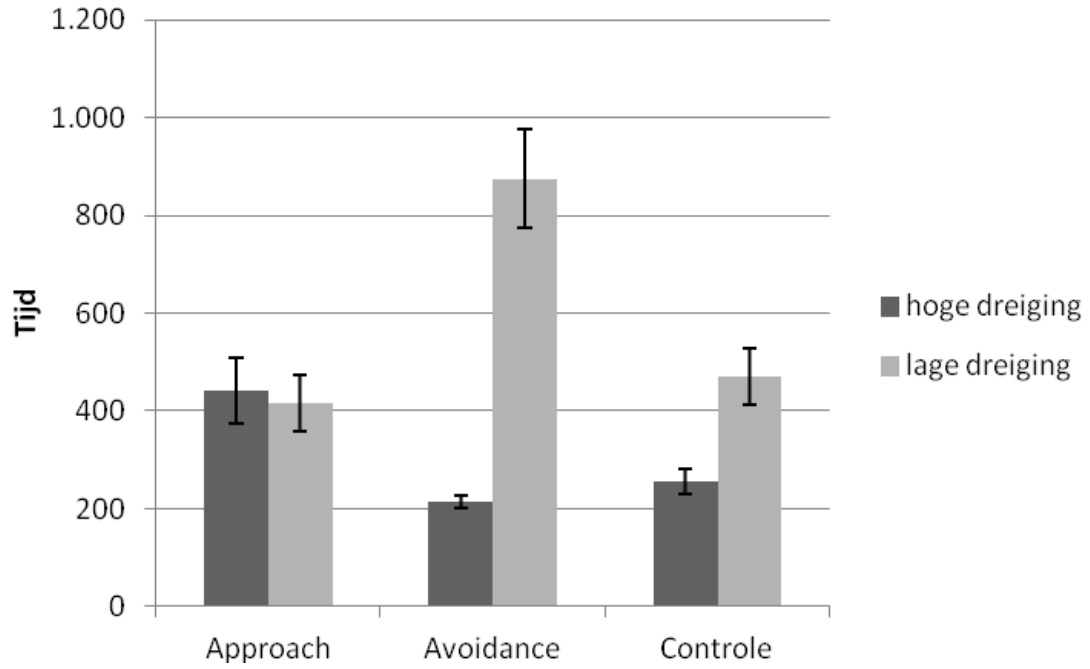
approach motivatie, die de mate van bedreiging die een slachtoffer vormt voor het BJW lijkt te kunnen beïnvloeden. Dit betekent niet dat mensen wanneer zij approach georiënteerd zijn, plotsklaps zullen veranderen in behulpzame burgers en alle hongerige magen ter wereld opeens gevuld zullen worden. De invloed van motivationele oriëntatie op hulpgedrag is subtiel en complex en moet eerst beter worden begrepen. Meer inzicht hierin kan ons leren hoe mensen, door deze oriëntaties te beïnvloeden, gestimuleerd kunnen worden om een ander te helpen, in plaats van te vluchten voor onrecht.

Referentielijst

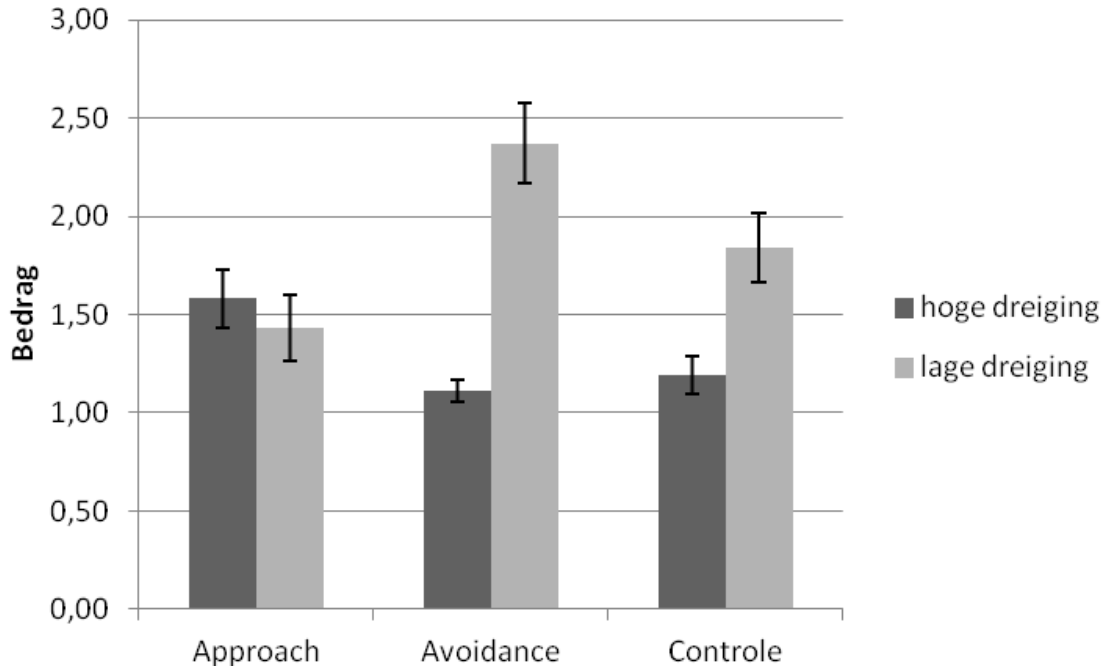
- Bal, M., & Van den Bos, K. (2010). The role of perpetrator similarity in reactions toward innocent victims. *European Journal of Social Psychology, 40*, 957-969.
- Bal, M., & Van den Bos, K. (in druk). Blaming for a Better Future: Future Orientation and Associated Intolerance of Personal Uncertainty Lead to Harsher Reactions toward Innocent Victims. *Personality and Social Psychology Bulletin*.
- Bal, M., & Van den Bos, K. (2012). How motivational orientations shape reactions toward innocent victims. *Ongepubliceerd manuscript*.
- Batson, C. D., & Coke, J. S. (1981). "Empathy: A Source of Altruistic Motivation for Helping?" In *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality, and Developmental Perspectives*, ed. J. P. Rushton and R. M. Sorrentino, pp. 167–87. Hillsdale, N. J.: Erlbaum.
- Cacioppo, J. T., Priester, J. R., & Berntson, G. G. (1993). Rudimentary determinants of attitudes II: Arm flexion and extension have differential effects on attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology, 65*, 5- 17.
- Carver, S. C., & White, T. L. (1994). Behavioral Inhibition, Behavioral Activation, and Affective Responses to Impending Reward and Punishment: The BIS/BAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 319-333.
- Conner, M. & Armitage, C. J. (1998). The theory of planned behavior: A review and avenues for further research. *Journal of Applied Social Psychology, 28*, 1430-1464.
- Correia, I., Vala, J., & Aguiar, P. (2001). The effects of belief in a just world and victim's innocence on secondary victimization, judgements of justice and deservingness. *Social Justice Research, 14*, 327-342.
- DePalma, M. T., Madey, S. F., Tillman, T. C., & Wheeler, J. (1999): Perceived Patient Responsibility and Belief in a Just World Affect Helping. *Basic and Applied Social*

- Psychology*, 21, 131-137.
- Elliot, A. J., & Covington, M. V. (2001). Approach and avoidance motivation. *Educational Psychology Review*, 13, 73-92.
- Godin, G. & Kok, G. (1996). The theory of planned behaviour: A review of its applications to health related behaviors. *American Journal of Health Promotion*, 11, 87-97.
- Gray, J. A. (1990). Brain systems that mediate both emotion and cognition. *Cognition and Emotion*, 4, 269-288.
- Hafer, C. L. (2000a). Investment in long-term goals and commitment to just means drive the need to believe in a just world. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 1059-1073.
- Hafer, C. L. (2000b). Do innocent victims threaten the belief in a just world? Evidence from a modified stroop task. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 165-173.
- Hafer, C. L., & Begue, L. (2005). Experimental research on just-world theory: Problems, developments, and future challenges. *Psychological Bulletin*, 131, 128-167.
- Higgins, E. (1997). Beyond pleasure and pain. *American Psychologist*, 52, 1280-1300.
- Joffe, H. (2008). The Power of Visual Material: Persuasion, Emotion and Identification. *Diogenes*, 217, 84-93.
- Johnson, R. E., Chang, C., & Rosen, C. C. (2010). "Who I Am Depends on How Fairly I'm Treated": Effects of Justice on Self-Identity and Regulatory Focus. *Journal of Applied Social Psychology*, 40, 3020-3058.
- Kogut, T., & Ritov, I. (2011) 'Protective donation' When refusing a request for a donation increases the sense of vulnerability. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 1059-1069.
- Lerner, M. J. (1977). The justice motive: Some hypotheses as to its origins and forms. *Journal of Personality*, 45, 1-52.

- Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. New York: Plenum Press.
- Lerner, M. J., & Miller, D. T. (1978). Just world research and the attribution process: Looking back and ahead. *Psychological Bulletin*, 85, 1030-1051.
- Lerner, M. J., & Simmons, C. H. (1966). Observer's reaction to the "innocent victim": Compassion or rejection? *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 203-210.
- Miller, D. T. (1977). Altruism and Threat to a Belief in a Just World, *Journal of experimental social psychology*, 13, 113-124.
- Pancer, S. M. (1988). Salience of appeal and avoidance of helping situations. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 20, 133-139.
- Van den Bos, K., & Maas, M. (2009). On the psychology of the belief in a just world: Exploring experiential and rationalistic paths to victim blaming. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35, 1567-1578.
- Van Prooijen, J. W., Karremans, J. C., & Van Beest, I. (2006). Procedural Justice and the Hedonic Principle: How Approach Versus Avoidance Motivation Influences the Psychology of Voice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 686-697.



Figuur 1. Motivationale oriëntatie x BJW dreiging, voor Tijd in seconden besteedt aan geldinzameling slachtoffer



Figuur 2. Motivationale oriëntatie x BJW dreiging, voor Bedrag in euro's gespaard voor slachtoffer